

Asia: VN/18059/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esityksen keskeisin ehdotus on, että rangaistuksen mittaamisen koventamisperusteisiin lisättäisiin maininta rikoksen tekemisestä uhrin sukupuoleen perustavasta vaikuttimesta. Rajoitun tämän kysymyksen tarkasteluun.

Esitys on sinänsä huolellisesti valmisteltu ja siinä tarkastellaan kysymystä monipuolisesti. Ei voi silti välttyä vaikutelmalta, että lopputulos on ollut ennalta määrätty, koska virkatyönä laadittu esitys perustuu selkeään hallitusohjelman kirjaukseen. Rikosoikeudellisessa lainvalmistelussa en pidä tällaista lainvalmistelun ohjausta parhaana mahdollisena tapana.

Rikoslain uudistustyössä on lähdetty siitä, että rangaistuksen koventamisperiaatteet tulisi pitää suhteellisen rajattuina ja rajoittuen sellaisiin motiiveihin, jotka selvästi ovat hylättäviä ja johtavat siihen, että rikoksen moitittavuus on tästä syystä korostunut normaalitapaukseen verrattuna. Mitä motiiveihin tulee, RL 6:5.1 4-kohdassa luetellaan eräitä tällaisia motiiveja. Myös rikoslain erityisessä osassa on eräin kohdin mainittu vastaavia motiiveja niin, että ne ovat itse perustunnusmerkistössä, kuten esimerkiksi kiihottamisessa kansanryhmää vastaan, syrjintärikoksessa ja työsyryntärikoksessa. Eri rikoksissa syrjintämotiiveja, joita voi myös sanoa vihamotiiveiksi, on lueteltu vaihtelevasti. Taustalla vihamotiiveja koskevassa sääntelyssä on kansainvälisiä ja eurooppaoikeudellisia velvoitteita.

Meitä lähellä olevissa maissa ei ole erikseen säädetty sukupuoleen kohdistuvasta vaikuttimesta koventamisperusteena. Yhtenä syynä tähän lienee se, että vaikutinten perusteella tehtävä koventamisperusteiden luettelo on syytä pitää rajattuna. Sukupuoli on huomattavan yleisluontoinen määre verrattuna koventamisperusteissa nykyään mainittuihin. Jotta tähän luetteloon olisi perusteita lisätä sukupuoleen perustuva vaikutin, sen tulisi olla sillä tavalla yleinen, että se tulee kysymykseen monissa rikostyypeissä. Jos ongelma on kapea-alaisempi, asiaan tulisi pikemmin reagoida tarkastelemalla yhtä tai useampaa erityisen osan rikostunnusmerkistöä.

On viitteitä siihen, että vihapuhetta kohdistetaan naisiin miehiä useammin ja että miehet puolestaan ovat naisia useammin rikosentekijöinä. Vihapuheen yksi tarkoitus tai tarkoittamaton sivuvaikutus voi olla hiljentää vihapuheen kohteena olevat naiset, mikä voi vaikuttaa ylimalkaan naisten

osallistumiseen julkiseen keskusteluun (chilling effect). Siinä mielessä tuntuu perustellulta, että asiaan reagoidaan ottamalla rikosoikeudellisessa moitearvostelussa huomioon teon korostunut moitittavuus. Rohkenen kuitenkin epäillä sitä, onko esitetty keino tässä tarkoituksessa perusteltu. Ei nimittäin ole mieltä ajatella, että koventamisperustetta sovellettaisiin kaavamaisesti. Keino on tietyllä tavalla ylimitoitettu tarkoitukseensa. Ilmiön esiintymisestä ei voi kovinkaan suoraan päätellä, mitkä tapauksista ovat sellaiset, joissa sukupuoleen perustuvalla vihavaikuttimella on ollut olennainen merkitys. Olisi olennaisempaa tehostaa rangaistavan häirinnän ja maalittamisen muita ehkäisy- ja torjuntatoimia ja tarvittaessa korjata lainsäädäntöä siihen tapaan kuin esimerkiksi laitonta uhkausta koskevan säännöksen tarkistamisessa jo on ehdotettu: laitton uhkaus olisi virallisen syytteen alainen, jos se kohdistetaan työntekijään hänen työnsä puolesta. Vaikka itse säännös on täysin sukupuolineutraali, se tulee parantamaan niiden monien naisten asemaa, joihin tällaisia uhkauksia työn puolesta kohdistetaan.

Sukupuoleen perustuva vaikutin on huomattavan laaja-alainen määritys otettavaksi huomioon rangaistuksen koventamisperusteena. Näkisin sen olevan hankalasti erotettavissa teon muista vaikuttimista. Tämä on ongelma legaliteettiperiaatteen täsmällisyysperiaatteen kannalta, ja se tulisi tuottamaan vaikeuksia rikosprosessin eri vaiheissa. Näkisin riskiksi myös sen, että vaikka maininta koventamisperusteisiin otettaisiin, todellinen oikeustila ei tästä välttämättä paljon muuttuisi.

Pidän edellä sanotun perusteella parempana, että asiaan reagoidaan yhtäältä ottamalla sukupuoleen perustuva vihamotiivi edelleen huomioon rangaistuksen mittaamisessa yleissäännöksen perusteella ja toisaalta, jos aihetta on, tarkastelemalla yksittäisten rikostunnusmerkistöjen yhteydessä sitä, onko itse tunnusmerkistöön tai sen törkeän tekemuodon määrittelyyn syytä ottaa maininta sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta.

En myöskään pidä aiheellisena lisätä sukupuoleen perustuvaa vaikutinta kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevaan rangaistussäännökseen, koska tuo säännöksen sisältä ja ala on syytä pitää vakiintuneenaja reagoida asiaan tältä osin vasta, jos kansainvälisessä sääntelyssä tapahtuu sellaista kehitystä, joka antaa aiheen arvioida asiaa uudelleen.

Kimmo Nuotio